

Ook echt éng

TOONEEL Lange dagreis (1)

Curriculum vitae van de familie Tyrone. Moeder Mary, morfiniste sinds de geboorte van de jongste zoon. Sindsdien kliniek-in-kliniek-uit. Een fantoomafdruk van zichzelf: ze bestaat eigenlijk niet meer. Vader James, toneelspeler, verliefd op Shakespeare, gevallen voor lucratievere rollen. Verslaafd aan grond, Ierse whisky en zichzelf. Zoon Jamie, nietsnut uit overtuiging, hoerenloper, alcoholist. Verslaafd aan haat. Zoon Edmund, mislukt dichter en journalist, tbc-lidder, zware drinker. Verslaafd aan Baudelaire. En aan romantische ontsnappingen. We trappen af bij een hoopvol ontbijt. En eindigen in een van alcohol doordroesemde nacht. De Amerikaanse schrijver Eugene O'Neill heeft twee jaar gewerkt aan zijn magnum opus over de hel onder de mensen, *Long Day's Journey into Night* (1941). Na de laatste pagina verzuchtte hij: *'Thank God, that's finished.'*

Bij aanvang van de voorstelling door Toneelgroep Amsterdam staan de vier protagonisten in de bezwerende omarming van een sportteam. Eenmaal los van elkaar zijn ze hopeloos alleen. De expositie van die eenzaamheid duurt eigenlijk de eerste anderhalf uur van het stuk, tot de pauze. Dat is loodzwaar en lang en misschien ook de zwakte van het stuk. Met name de rol van moeder Mary heeft daar last van. Haar aria's zijn bekentenissen met een overdosis aan da capo. Via een reusachtige wenteltrap stijgt zij geregeld op naar haar hemel, waar het shot wordt gezet. *'Mary in the sky with diamonds.'* Marieke Heebink toont deze rituelen met een koude huid.

Gestileerd, dus in eenvoudige, heldere grondvormen die soms doorbuigen onder het gewicht van de tekstlawnes.

James Tyrone is het prototype van een *Untergang des Abendlandes*-drinker. Terwijl hij aan het ontbijt parmantig grapt over zijn snurkende nachtrust zie je in de ogen van Gijs Scholten van

Aschat de blinde paniek en doodsangst over hoe deze keer de dagreis naar de nacht te overleven. Zoals iedere goede acteur zoekt hij naar het subtiel uitgelichte detail, hier het loeren naar de drankfles, het jongleren met de kurk, het uitstellen van het eerste glas. Scholten van Aschat is het dubbele gezicht van het illusionisme in dit stuk. Toneel is Tyrone's beroep, liegen is dus zijn best onderhouden wapen. Drank is zijn verslaving, de gelogen waarheid is daarvan het bijproduct. Als de stamvader van dit onzalig mensennest in de vierde akte tegenover zijn jongste zoon een levensleugen over het werk als toneelspeler opdist en hij dat doet met de mededeling dat hij 'dit nog nooit tegenover iemand heeft bekend', besef je pas ná zijn keelsnoerende verhaal dat ook dit een pertinente leugen was.

Dit spiegelpaleis van liegbeesten maakt dit stuk tot zo'n doodeng spookhuis. Jan Versweyveld heeft er de perfecte locatie voor gebouwd. Kaler krijg je een gemeubileerde ruimte niet meer. Favoriete manier van voortbewegen in deze zaal is sluipen. Dus loopt iedereen op blote voeten. Je kunt er ook niet zitten. Dus belandt iedereen wel een keer op de grond. Zoals bekend de favoriete houding van zuipers. Want het dichtst bij onbeschaamd in slaap vallen. Wat ook iedereen wel een keer doet. Behalve de moeder, die met haar verhevener vorm van verslaving de ronde salontafel gebruikt als locatie voor minstens drie varianten van een showy piëta met haar jongste zoon. Die twee zonen in deze voorstelling, dat is een verhaal apart. Net als dat merkwaardige raam midden-achter. Waar zich een voorstelling-in-de-voorstelling blijkt af te spelen. (*woord vervolgd*)

LOEK ZONNEVELD

Lange dagreis naar de nacht door Toneelgroep Amsterdam, t/m 13 december in Amsterdam en overal in het land. Speellijst: tga.nl

Is dit een gekte geworden?

TONEEL
Lange dagreis
(2)

Op het grote podium van de schouwburg speelt zich het drankovergoten en morfinebenevelde familie-drama *Lange dagreis naar de nacht* van Eugene O'Neill af (TGA, zie *De Groene* van 5 september). In het decor zit een groot donker raam. Daarachter is een tweede voorstelling gaande, *Achterkant*, voor een veertighoofdige publiek dat zich een klein uur vóór de voorkant begint, moet melden bij de achterkant. Twee acteurs van de Warme Winkel, een klein gezelschap dwarsliggers & literair-historische toneelfanaten, spelen in een bedompte ruimte in het achterhuis van de schouwburg een soort commentaar op het toneelgeweld op het grote podium. Een vriendin (die niet meer hier woont en die het toneel een goed hart toedraagt) vroeg of het navelpeuteren hier soms een gekte is geworden als gevolg van de brute kunstbezuinigingen. Ik kon haar een beetje geruststellen. Gekte is het niet. Wat het wél is laat zich bezien. De acteurs Vincent Rietveld en Ward Weemhoff zijn vet bepruikt en spreken met het lijzige accent van oudere jongeren die van bier en een stickie houden. Ze spelen dat het 2026 is. Ze zijn stand-in voor de jonge broers in het O'Neill-stuk, dat al voor het dertiende seizoen op het repertoire staat. En ze komen nooit aan de bak omdat Ramsey Nasr en Roeland Fernhout, over wie zijdelings grappen worden gemaakt, niet kapot zijn te krijgen. Die twee lopen overigens regelmatig door de Achterkant naar hún voorkant, die wij in flarden zien en via de intercom horen.

Door de lange baarden van de Warme Winkel-grappen en door dat oervervelende Koos Koets-toontje zijn die eerste negentig minu-

ten van *Achterkant* niet de sterkste. Maar dan slaan de actretel-kwellers toe. Terwijl het schouwburgpubliek naar de koffie slentert, doen Weemhoff en Rietveld op het grote podium een act die de surrealistisch-absurdistische krochten opent onder de mensenhel op het voortoneel. Daarna boren ze voor ons, het veertigkoppige publiek, de poëtische lagen van hun toneel-commentaren aan. Eigenlijk spiegelen ze daarin O'Neills voorkant, die voor de pauze een schier eindeloze stroom bekende-toneel is, om daarna enkele welgemikte doffe dreunen uit te delen. De twee Warme Winkel-jongens stelen in hún tweede deel onze harten met een lofzang op eenvoud en dichterlijke urgentie in de kunsten, daarbij geholpen door Marieke Heebink, die op het grote toneel een tijdlang af is, en zich hier komt laven aan wat haar personage dáár aan warmte wordt onthouden. Tegen het eind sluipen we, blootsvoets en zwart gevoileerd, met z'n veertigen het grote podium op, om het slot van O'Neill van dichtbij (en voor de kijkers *da drüben* onzichtbaar) mee te maken. Als spoken uit een andere wereld

applaudisseren wij voor de toneelspelers van de voor- zowel als van de achterkant. Over de grote kunst van het toneelspelen word je in *Achterkant* geen steek wijzer. Toneel is goed georganiseerde leugenkunst, die kunst is van de spelers, daar krijg je als kijker nooit je vinger achter. Fracties van de organisatie van de leugens zie je hier voor je neus. En je leert geluidloos met een sluier sluipen. Ik hield aan het avontuur, zowel vóór als áchter de illusie, twee puike toneelavonden over.

LOEK ZONNEVELD

Lange dagreis naar de nacht ☞ *Achterkant*, t/m half december, Toneelgroep Amsterdam (tga.nl) n Warme Winkel (06-45359284)